

ЩОДО ОКРЕМИХ НЕГАТИВНИХ АСПЕКТІВ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ПРАВА

Україна, згідно із статтею 1 Конституції України, є соціальною, правовою державою [1, с. 1]. Отже, її податкова система повинна відповідати вимогам щодо реалізації принципів прибуткового оподаткування, характерних для соціальних держав.

Безперечно, прийняття 2 грудня 2010 року Податкового кодексу України, який об'єднав у собі всі норми щодо нарахування та сплати податків і зборів у державі, стало революційним кроком на шляху до реформування податкової системи та виконанням одного з основних етапів реалізації Програми економічних реформ на 2010 — 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [5, с. 13].

Разом з цим сьогодні можливо констатувати, що окремі недоліки податкового законодавства та наслідки світової фінансово-економічної кризи продовжують відчутно впливати на підприємницьку діяльність в Україні.

Несподіване зростання курсу іноземних валют та девальвація гривні восени 2008 року призвели до стрімкого падіння доходів населення, що різко погіршило платоспроможність суб'єктів підприємницької діяльності для виконання власних зобов'язань за взятими банківськими кредитами. При цьому окремі положення Податкового кодексу України, які повинні мати не тільки фіскальну, але й соціальну направленість, ще більше посилюють боргове навантаження на підприємців-позичальників шляхом обкладання списаної банком-кредитором безнадійної фінансової заборгованості податком на доходи фізичних осіб та заборони на самостійний продаж майна, яке знаходиться у податковій заставі, для забезпечення можливості ліквідувати існуючу кредитну заборгованість.

Окремі положення Податкового кодексу України продовжують бути об'єктом досліджень вітчизняних науковців. Так, наприклад, у роботі «Податковий кодекс в контексті реформування податкової системи України» [4] Н. Вахновська обґрунтовує основні напрями удосконалення податкової системи держави у контексті реалізації окремих положень Податкового кодексу України. Низку недоліків системи оподаткування було проаналізовано у роботі О. Шкарупи та А. Романченка «Аналіз проблем та напрямків удосконалення системи оподаткування в Україні» [8]. Окремі аспекти Податкового кодексу України та шляхи його удосконалення було висвітлено у роботах О. Угровецького [7] та інших науковців.

З огляду на те, що формування режиму максимального сприяння бізнесу шляхом модернізації податкової системи віднесено до основних напрямів стратегічних перетворень, передбачених Програмою економічних реформ на 2010—2014 роки, аналітичні дослідження у цій сфері є досить актуальними.

Метою даної статті є аналіз окремих положень Податкового кодексу України, якими регламентовано необхідність обкладання податком на доходи фізичних осіб списаної банком-кредитором безнадійної фінансової заборгованості підприємця-позичальника (списана заборгованість класифікується як отримані позичальником доходи), а також відсутність для такого позичальника можливості забезпечити виконання взятих перед банком-кредитором зобов'язань шляхом самостійної реалізації майна, яке знаходиться у податковій заставі.

За офіційною інформацією Національного банку України, опублікованою на його веб-сайті, обсяг простроченої кредитної заборгованості за грудень 2011 року становив понад 79 млрд. грн., при цьому за рахунок сформованих банківських резервів було проведено списання 21 млрд. грн. такої заборгованості [6].

З метою забезпечення виконання Програми економічних реформ України на 2010—2014 роки у частині зниження частки проблемних активів у загальному портфелі банків та взятих Україною

зобов'язань у Меморандумі про економічну та фінансову політику в рамках спільної з МВФ програми «Стенд-бай» щодо спрощення порядку списання банками безнадійних позик, було внесено відповідні зміни до податкового законодавства [3].

Звісно, оприлюднення такої інформації повинно було викликати лише позитивні емоції, але виявляється, що не все так просто.

Відповідно до підпункту «д» підпункту 164.2.17 п. 164.2 ст. 164 Податкового кодексу України [2] до складу загального місячного (річного) оподатковуваного доходу включається дохід, отриманий платником податку як додаткове благо у вигляді суми боргу платника податку, анульованого кредитором за його самостійним рішенням, не пов'язаним з процедурою банкрутства, до закінчення строку позовної давності. Якщо кредитор повідомляє платника податку — боржника про анулювання боргу та включає суму анульованого боргу до податкового розрахунку суми доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податку, за підсумками звітного періоду, у якому такий борг було анульовано, такий боржник самостійно сплачує податок з таких доходів та відображає їх у річній податковій декларації.

Отже, анульований борг платника податку стає об'єктом обкладення податком на доходи фізичних осіб та підлягає оподаткуванню за ставками, визначеними п. 167.1 ст. 167 Податкового кодексу України (15-17 %).

Враховуючи той факт, що виникнення безнадійної заборгованості у позичальника свідчить про цілковиту відсутність у нього будь-якої можливості погасити борг перед банком-кредитором, зобов'язання державою цього позичальника сплатити податок у розмірі 15 або 17 відсотків від обсягу списаної заборгованості створює нову, тепер уже податкову, заборгованість платника податку перед державою.

Таким чином, можливо констатувати, що сьогодні існує об'єктивна необхідність у встановленні нульової ставки податку на доходи, отримані платником податку у вигляді списаної банками-кредиторами безнадійної заборгованості, що сприятиме зменшенню обсягів такої заборгованості.

Серйозних нарікань викликає також відсутність у Податковому кодексі України норми щодо надання платнику податків права на самостійне здійснення продажу майна, що перебуває у податковій заставі, та спрямування коштів, отриманих від такого продажу, в рахунок погашення власного податкового боргу.

Відповідно до порядку погашення податкового боргу платника податків на користь держави, визначеного ст. 95 Податкового кодексу України, орган державної податкової служби здійснює за платника податків і на користь держави заходи щодо погашення податкового боргу такого платника податків шляхом стягнення коштів, які перебувають у його власності, а в разі їх недостатності — шляхом продажу майна такого платника податків, яке перебуває у податковій заставі.

Стягнення коштів та продаж майна платника податків провадяться не раніше ніж через 60 календарних днів з дня надіслання такому платнику податкової вимоги.

Стягнення коштів з рахунків платника податків у банках, обслуговуючих такого платника податків, здійснюється за рішенням суду, яке направляється до виконання органам державної податкової служби, у розмірі суми податкового боргу або його частини.

Орган державної податкової служби звертається до суду щодо надання дозволу на погашення усієї суми податкового боргу за рахунок майна платника податків, що перебуває у податковій заставі.

Рішення суду щодо надання вказаного дозволу є підставою для прийняття органом державної податкової служби рішення про погашення усієї суми податкового боргу.

Орган державної податкової служби на підставі рішення суду здійснює стягнення коштів у рахунок погашення податкового боргу за рахунок готівки, що належить такому платнику податків. Продаж майна платника податків здійснюється на публічних торгах та/або через торгівельні організації.

З метою реалізації майна, яке перебуває у податковій заставі, проводиться експертна оцінка вартості такого майна для визначення початкової ціни його продажу. Така оцінка проводиться у порядку, визначеному Законом України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні». При цьому, платник податків має право самостійно здійснити лише

оцінку шляхом укладення договору з оцінювачем, але залишається позбавленим можливості реалізувати згадане майно на більш вигідних для себе умовах.

У разі, якщо протягом двох місяців з дня прийняття рішення про реалізацію майна платник податків не використав своє право на самостійну оцінку, договір про проведення оцінки майна укладається органом державної податкової служби.

Скасування органом державної податкової служби рішення про проведення продажу майна та вжиття заходів щодо зупинення торгів можливе у будь-який момент до укладення договору купівлі-продажу лише за умови повного погашення платником податків суми податкового боргу.

Таким чином, замість послаблення фіскального тиску на підприємців держава надала їм «право» самостійно укласти договір лише на оцінку власного майна, позбавивши при цьому можливості самостійно реалізувати згадане майно та забезпечити погашення податкового боргу.

Аналізуючи положення Податкового кодексу України стосовно визначеного у ст. 95 порядку продажу майна, що перебуває у податковій заставі, слід дійти висновку про те, що більш цивілізоване врегулювання цієї проблеми можливо забезпечити шляхом надання підприємцю можливості самостійно здійснювати реалізацію такого майна.

Підставою для отримання цієї можливості повинно стати обґрунтоване звернення підприємця до органу державної податкової служби із зазначенням фінансово-економічних наслідків у разі прийняття позитивного рішення та гарантування спрямування коштів, отриманих від реалізації майна, в рахунок погашення податкового боргу.

Узагальнюючи наведене слід зазначити, що одним із основних завдань української економіки під час фінансово-економічної кризи є стимулювання підприємницької діяльності. Розвиток малого та середнього бізнесу сприяє створенню умов для позитивних структурних змін в економіці України. Малий бізнес забезпечує гнучкість і стійкість економічної системи, наближає її до потреб конкретних споживачів, надає робочі місця та забезпечує джерело доходу для значних прошарків населення.

Одним з результатів реформування податкової системи повинна стати збалансована податкова політика, яка сприятиме розвитку малого підприємництва та буде важливим стимулом для його детінізації.

Таким чином, внесення суб'єктом законодавчої ініціативи відповідних змін та доповнень до Податкового кодексу України щодо запровадження нульової ставки податку щодо сум доходів, отриманих підприємцем у вигляді списаної банком-кредитором безнадійної заборгованості за кредитом та надання таким підприємцям права на самостійне здійснення продажу майна, яке перебуває у податковій заставі, сприятиме зменшенню надлишкового податкового навантаження та розвитку підприємництва в цілому.

Використана література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Податковий кодекс України // Голос України. — 04.12.2010. — № 229. — С. 4-62.
3. Лист Державної податкової служби України від 02.11.2011 р. № 2183/5/15-1416 «Про застосування пункту 159.4 статті 159 Податкового кодексу України». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DPA1078.html.
4. Вахновська Н. А. Податковий кодекс в контексті реформування податкової системи України / Н. А. Вахновська // Економічний форум. — 2011. — Вип. 1. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekfor/2011_1/23.pdf.
5. Комітет з економічних реформ при Президентові України / Програма економічних реформ на 2010 — 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf.
6. Соркін І. В. Прес-реліз від 16.11.2011 р. про поточну ситуацію в банківській системі та подальші наміри Національного банку України щодо підвищення надійності банків / І. В. Соркін. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=91002
7. Угровецький О. П. До окремих питань проекту Податкового кодексу / О. П. Угровецький // Держава та регіони. — 2009. — № 3. — С. 15-17.
8. Шкарупа О. В. Аналіз проблем та напрямків удосконалення системи оподаткування в Україні / О. В. Шкарупа, А. В. Романченко // Механізм регулювання економіки. — 2010. — № 1. — С. 185-191.

Гізун Н. С. Щодо окремих негативних аспектів податкового законодавства у сфері підприємницького права.

У статті основна увага приділяється аналізу окремих положень Податкового кодексу України щодо необхідності обкладання податком на доходи фізичних осіб списаної банком-кредитором безнадійної заборгованості позичальника, що виникла унаслідок фінансово-економічної кризи, стрімкого падіння доходів та платоспроможності суб'єктів підприємницької діяльності для виконання власних кредитних зобов'язань.

Ключові слова: безнадійна заборгованість, кредит, податки, податкова застава, податковий борг, Податковий кодекс, позичальник.

Gizun N. S. Относительно отдельных негативных аспектов налогового законодательства в сфере предпринимательского права.

В статье основное внимание уделяется анализу отдельных положений Налогового кодекса Украины относительно необходимости обложения налогом на доходы физических лиц списанной банком-кредитором безнадежной задолженности заемщика, которая возникла вследствие финансово-экономического кризиса, стремительного падения доходов и платежеспособности субъектов предпринимательской деятельности для обеспечения выполнения собственных кредитных обязательств.

Ключевые слова: безнадежная задолженность, кредит, налоги, налоговый залог, налоговый долг, Налоговый кодекс, заемщик.

Gizun N. In Relation to the Separate Negative Aspects of Tax Law in the Field of Enterprise.

The article paper is devoted to the analysis of the some aspects of Tax Code of Ukraine as for the liability to impose taxes revenue-based levy on physical bodies, written off bad debt of a loaner by a loaner creditor bank. The bad debt appeared as a result of the financial crisis, sharp decline of the income and paying capacity of individuals of the entrepreneurial activity for the completion of their own loan obligations. The alternative reconciliation is in the zero rate of the revenue-based levy, received by a tax payer as the written off bad debt from a loaner creditor bank, should be adjusted by law. It will decrease the turnover of such loans.

Another issue under consideration is the analysis of the problems related to the incapability of an entrepreneur-borrower to complete his or her loan obligations by individual sell off of the property, which is under tax liens. The possibility of giving the right to the entrepreneur-borrower to sell off the property determining particular restrictions which will guarantee payment of a tax debt is researched.

Key words: hopeless debt, credit, taxes, tax mortgage, tax debt, Internal revenue code, borrower.